

3.
Q. D. B. V.

PERICULUM ACADEMICUM,

de

PROMULGATIONE LEGIS
NATURÆ,

Adiuente Ampl: FACULT: PHILOS:
In Regiâ Acad: Aboënsi,

et

PRÆSIDENTE

Adm: Reverendo & Præcellentiss:

DN. JOH. MUNSTER,

Phil: Pract: & Hist: Professore Ord:

Loco horisquè Solennibus,

ea, quâ par est modestiâ, faciet,

ERICUS C. HERKEPÆUS,
Tawaft:

In Auditorio Max: die 11 Junii, 1704.

Exc. Jo. WAL.

Plur: Perquam, Reverendis, Clari,
MÆCENATIBUS, FAUTORIBUS &

DN. MA HAQVINO pihlmann/
Ecclesiæ Wirmoënsis Pastori dudum
meritissimo & vicinarum Ecclesiarum
Præposito adcuratissimo, Patrono
meo & Domino multâ observantiâ
devenerando.

DN. J O H A N N I Gååßman/
Præposito & Pastori Hauhoënsium
solertissimo, Evergetæ ut multis no-
minibns optimo ita submissè colendo.

DN. MA ARVIDO ROTHOVIO,
Ecclesiæ quæ DEO in Kyrd colligitur
Pastori optimè merito, affinitate &
officiis conjunctissimo.

DN. LAURENTIO FRISIO,
Sacellano in Hauho benè merito, Fratri
honoratissimo & quovis amore colendo

SALUTEM

finis & Doctissimis DOMINIS,
EVERGETIS Propensissimis,

DN. MICHAELIS. ELIÆ WOIVALENIO,
Pastori in Sårmåki longè dignissimo,
districtusque; adjacentis Præposito gra-
vissimo Mæcenati & Parenti ut beni-
gnissimo, ita filialibus obsequiis per-
petim piè sulpiciendo.

DN. MICHAELIS. JOHANNI Utter/
Parœciæ Orivesiensis Pastori atten-
tissimo, Cognato & Fautori honora-
tissimo.

DN. CHRISTOPHORO Koos/
Pastori Kisfoensium piè vigilanti,
affini multis nominibus honoran-
do.

DN. JOSEPHO WALLENIO,
Sacellano in Sårmåki industrio, Af-
fini & Amico indubitataffissimo.

PROSPERA FATA!

VESTRA Virum Magni, vires mihi
gratia fecit

Sancti, Pastores, Præpositique gregis
Idem, dico, favor, Domini pietate co-
lendi

Quem sæpè expertus VESTER alumnus
eram

Ut, licet hic tersum nil sit, nec nomine
dignum

VESTRO, nec VESTRIS conveniens me-
ritis,

Sim tamen haud dubitans, quin sint acce-
pta futura

Quæ tenuis satagit nostra Thalia dare.

Hinc nihil est mirum, ipso, quod & haec
lituras

Ausus eram tantis insinuare viris,

Insinuare Viris quavis virtute politis,

Et qui Cœlesti simplicitate valent.

Et Tibi præcipue quem ponit opella se-
cundum

Qui me dignaris devenerande Pa-
rens,

Qui

Qui dignare tuum me nempe parente
carentem

Natum(quod satis est) perpetuoque
foves.

Condignas meritis, Fautores, solvere
grates

Ingenuè fateor non opis esse meæ.

Ergo pias palmas supplex ad sidera
tendam

Vos DEUS omnigenâ prosperitate
beet!

Vivite felices in seros Nestoris annos

Vivite Vos vobis Christiadumque
gregi!

Sed prius occumbam fatis, quam VESTRA
Patroni,

Exciderint animo tot benefacta meo.

Humilimus servus

E: H:

SALUTEM!

Magnum, fateor, B. L. ausus licet sim periculum, dum tirocinii prima depositus rudimenta, materiam satis arduam mihi tractandam elegerim: cum potius convenisset, maturioris cuiuspiam ingenui, hanc in rem, elaborationem, tacite prestatoliari. Quin tamen audacie hujus meæ veniam, qui daturi sint judices minime diffido, cum haec fecerim, motus presagio mentis, ea, in quibus ruditatæ & crassa mea defecit, Minerva, aequitate B. L. Tuâ suppletum iri dictantis. Insuper etiam impulit me ad tale suscipiendum haud inelegans illud Propertii carmen lib. 2. Eleg. 12.

Quod si deficiant vires, -- ----

----- in magnis & voluisse sat est.

Si verò quis hoc, dente, vel tangat, superbo, vel carpat maledico, nil moror, quis enim Momis cuncta Theonino dentie rodentibus satisfaciet? horum auram quis captet, modo placeat bonis? Vale!

Ut mea salva ratis contingat parvula portum,
Fac rogo summe parens, Te duce salva
manet!

§. I.

 cogitavit, inquit Seneca, nos ante na-
tura, quam fecit; cui effato viri
sapientis hic sensus satis com-
mode aptari potest. Quod na-
tura, scilicet naturans, sive DEUS T.O.
Maximus, antequam pro liberrimâ suâ
voluntate & arbitrio formaret naturam
naturatam sive omnes creaturas, conce-
perit quandam ideam, tam attributis suis
essentialibus longè perfectissimis, quam
omnium creandorum veritati & essentiæ
examissim consonam, cui ut convenien-
ter ageret, & singulis creaturarum spe-
ciebus, illi respondentem daret essenti-
am, jubet absoluta & naturalis ejus o-
mnis περιλαγῆς ἡ τροπῆς ἀπονίσματος
expers, necessitas: attributa quippe essen-
tialia sunt instar normæ & mensuræ ju-

dicii & dictaminis intellectus Divini. Proinde, quoniam hæc DEI attributa, ante omnem voluntatis liberam operationem, ex perfectione naturali ipsi competant, necessariò quoque figuræ illæ & formæ rerum creandarum creatarumq; exemplares, & à sapientiâ Divinâ perpetuo actu, & quolibet *viv*, quodlibet cognoscibile intelligente, conceptæ, præciso quovis voluntatis actu ei insunt; & consequenter, siquidem in intellectu Divino, in quo nihil nisi æternum est & immutabile, continentur, ipsæ non solum ideæ, sed omnino veræ & æternæ erunt, nisi quis *αὐλικέμενον* *τηγρατεμένω* ponere velit, quod etiam Plato innuit de hominibus, dicens: *homines quidem perire, ipsam autem humanitatem, ad quam homo effingitur, permanere, & hominibus laborantibus, & intereuntibus, eam nihil pati.*

§. II.

PROPRIAS creaturarum naturas concipi mus equidem, tanquam objecta intellectus Dividi antecedenter ad volun-

tatem, non tamen hoc ipso inficiamur
 eas à DEO velut à communi parente &
causa primâ, tam in esse, quam operari
& quidem immediatè dependere, multo
 minus aliud præter DEUM increatum
 fingimus, cum essentiæ rerum, eo sensu
 tantum dicantur & sint æternæ atq[ue] ne-
 cessariæ, quod nexus attributorum es-
 sentialium, ad certæ alicujus essentiæ
 constitutionem necessariorum, tam sit fa-
 talis, ut non queat ex iis enasci nisi cer-
 ta & determinata, cujus sunt requisita,
 essentia; vel, quia non sunt tales inde-
 penderent à se & suâ naturâ, quale quid
 solus DEUS est, sed in se tantum & in
 certo genere, posito, nimirum, quod
 hoc & non aliud esse debet, his quoque
 necessariò proprietatibus essentialibus
 constantem naturam non aliquam aliam
 ei dare necessum est, salvâ tamen ma-
 nente DEI libertate. *Conveniunt enim es-*
sentiæ rebus liberè, quando nimirum existunt,
quia liberè fiunt à DEO, dicuntur autem ne-
cessariò convenire, quia DEUS producere vo-
lens hominem non potest illi tribuere essentiam
lapidis, qui non faceret hominē, sed lapidem. §.

§. III.

Hanc itaque naturam, summus naturæ
parens, cuius sapientissima potestia
cuncta gubernat, vagam omniisque lege
solutam & liberam relinquere nec voluit,
cu τοις enim νόμοις σωτηρίᾳ τῆς πόλεως,
nec debuit, cum sic hominem malum
moraliter fecisset, si liberè & nullâ vetan-
te lege in bonum vel malum impunè in-
hiare ipsi licēret, qui equidem etsi nul-
la præsupponitur lex à recta & debita
flectit orbita, dum naturæ suæ incon-
veniens appetit, sine illa tamen, actu pœ-
næ reus non redditur. Ea de re uni-
versam naturam harmonico & cuique
creaturarum specie convenienti colliga-
vit vinculo, quasi lege, quā in fines pro-
pter quos creati sunt, dirigerentur. Sed
agentia irrationalia & naturalia, etsi suo
modo per instinctum sc: naturalem lege
æterna teneri, illorumque motus ad sibi
propositos fines juxta ejus tenorem fer-
ri fatemur: Jus tamen ipsis propriè &
strictè dictum, tribui posse negamus, si-
qui-

quidem destituuntur, potentia tali natu-
rali quæ ad accipiendos habitus, requi-
ritur, nam hæc omnium moralium pri-
mum est, fundamentum, & de quo hæc
negatur, de eo nec prædicari potest actio
aliqua moralis; *capacitas quippe juris nun-*
quam est sine capacitatem rationis; agentiaq; na-
turalia semper agunt idem. Et quamvis bru-
ta, multa, quæ virtutum speciem præbent,
per continuam addiscant assuefactionem,
& beneficio *φαντασίας*, factâ objecti in ani-
mam ipsorū impressione, colligant, an si-
bi sit congruum an vero non? Hæc tamen
cum non nisi μημένα τῆς ἀνθρωπίνης λόγις
sunt, non arguunt jus ἀκριβῶς dictū illis in-
esse, quod inest homini; hic enim nobilio-
rem natus naturā & anima legem intel-
ligente præditus, per διαλογισμὸν universa-
lia applicare singularibus, ex uno cogni-
to, aliud ignotum, liberè inferre, novit.

§. IV.

Quoniam autem confido ex dictis jam
patere, quid voce naturæ, in fronti-
spicio hujus opellæ, adhibitâ, indigitem,

(naturam, sc. humanam in se & absolute consideratam, quae est id quod est,) reliquorum vocabulorum prolixiorem originationem & acceptationem B. L. indagandam, propter pagellarum angustiam, relinquere animus est. Hoc tantum dicam de vocis promulgationis notione, utpote non satis obviâ. Commodissime (ut putat Beclm:) deducitur à græco προμολογέω quod, ceu est compositum à πρό ὅμης & λέγω, ita optimè exprimere ipsi videtur sensum hujus vocis. Promulgare enim nihil aliud est, quam, in publico aut in conventu aliquid proponere vel dicere. Sic me ad penitorem rei explicationem accingo. Et siquidem intellectus est subiectum hujus juris proximum, cavendum ne habeatur pro tabula plane rasâ, sed nec perfectè exaratâ, quasi omnium omnino rerum notitiæ ei naturâ inessent. Sed prudenter cum prudentibus devitemus, tam ὑπερβολὴν & συμβόλισμον Platonicum, quam ἐλεύθερη Aristotelicam, si ea ipsi jure affricari potest, nam videntur quædam in scriptis ejus

vestigia liberare eum ab errore hoc, ei
adscripto, in quibus inter alia hæc sunt,
lib. III. de anima cap: 5. ubi afferit τὴν ψυ-
χὴν ἐνειλητὸν τῶν εἰδῶν locum specierum,
& alibi: τοῦ δὲ πολιτικῆς δικαίας, τὸ μὲν Φυσι-
κὸν ἐσὶ τὸ δὲ νομικὸν Φυσικὸν μὲν τὸ παντα-
χῆ τὴν αὐτὴν ἔχων δύναμιν, καὶ ἡ δοκεῖν ἡ μὴ.
h. e. Jus civile autem est, aliud naturale,
aliud legitimum: naturale quidem quod
ubique gentium idem valet, non quia ita
decretum est vel non. Et cum plerique
accuratiōrum Philosophorum, medium
eamque regiam incedunt viam, juxta vul-
gare illud: *in medio tutissimus ibis*, illorum
comes lubens esse volo, afferendo scilicet
quorundam notitiam esse καθ' ἔξω, o-
mnium vero intelligibilium κατὰ δύναμιν.

§. V.

Dantur quidem homines ejus vesaniæ,
quibus hæc est usitatissima vox: opor-
bet conscientiam occidere & dicere quod nihil sit.
Sed hæc Alastorum affectata nequitia me
nihil movet, nam concessio, quod con-
scientia eorum in tantum narcoticis quasi

delibera obrigescere queat, ut nullum fe-
 re boni vel mali lensus habere videatur,
 hinc tamen non licebit colligere, nullum
 prorsus illis inesse lumen recti semenque
 boni, cum nequiter suppressant tantum
 scintillulam illam ex face amissâ residu-
 am; quæ non est per modum actus in
 homine, sic enim esset motus tantum
 transiens, unde nec *vōñuañ* practica seu
 dictamina rationis lex diei possunt; aliud
 siquidem est judicium, secundum legem,
 practicum, aliud ipsa lex, diversaque
 sunt ratio & rationis *ōpθότης*. Nec tamen
 Natura humana, vel rationalis, vel so-
 cialis, illa enim prohibet mala realiter,
 non verò legaliter, hæc neque quâ talis
 importat aliquam obligationem, & socia-
 litas est potius res lege præcepta, quam
 ipsa lex. Hinc ultiro sequitur, quod no-
 mine legis venire nequeant voluntas ho-
 minis, cum sit cæca & duce egeat; instin-
 ctus homini naturalis, cum brutis com-
 munis, vel etiam sui ipsius proprius; sive
 indoles, quia omnia vi obligatoriâ & co-
 activâ destituantur. Sed est habituale quid

congenitum, ipsiusque intellectui tanquam lumen recti & semen boni superadditum & intellectui ipsius anima tanquam tabule inscriptum. Quod etiam comprobat magnus ille gentium Doctor, dum ἔγειρε τὸν οὐρανόν εἰς τὰς καρδίας gentilium afferit, quod etsi non demonstrat, justum & sanctum exesse tale, quod quidem ejus objectum fuit in statu integro, dictitat tamen etiam in hoc statu lapsus, justum civile & morale, tanquam typus firmiter cordi humano infixus & radius qualiscunque ex sole æterno.

§. VI.

In hujus juris promulgationis, qualicunque explicatione ut inoffenso progressari pede, in antecessum paucissimis differere consultum duco, An promulgatio hic locum habeat, vel non? videatur sane haec omnium legum usque adeo necessaria & universalis esse affectio, ut hac illis denegata, vi cogente, ad praestandum suis præceptis obsequium, careant, ignorantiaque earum, nisi fuerit

simulata & affectata, transgressorum de-
 licita excuset & iplos tali jugo liberet; at-
 que lex, quæ non promulgatur, sive edi-
 tur in vulgus legis nomen mereri non
 putatur, quia non supponitur regulan-
 dum seu subditi quos sua vi adstringet,
 adeoque est quasi *campana aut nola sine*
pistillo, & veluti Magistratus mutus & mor-
tuus. Cum tamen Lex esse debeat regu-
 la & mensura, ad cujus tenorem & re-
 strictitudinem vita omnis instituenda, actio-
 nesque ab agente liberè profectæ, men-
 surandæ sunt. Et sic, ubi nulla Lex, ibi nul-
 la ex voluntate prævaricatio, nec ulla con-
 sequenter pœna. Sed hic distinguendum
 cum beato Meisnero aliisque, tam Theo-
 logis, quam Philosophis sobriè philo-
 sophantibus inter νόμον ἐνδιάθετον sive le-
 gem internam, & νόμον προφεροῦν legem
 externam, voce scriptove promulgatam:
 ab illis legibus, quæ sunt prioris generis
 strictè & ἀνέπαθως dicta promulgatio, ex-
 ultat: utpote de lege æternâ & lege na-
 turæ. Illa enim nihil aliud est, quam es-
 sentia DEI decernens, quomodo creaturæ

omnes, præsertim rationales, in tempore, suæ sapientiæ convenienti modo, decentiè ordine gubernandæ essent: vel internum DEI consilium de gubernatione creaturarum præsertim hominum. Si internum quid, Jam non propriè promulgari dici potest.

§. VII.

Sed nec natnræ lex promulgationem aliquam admittere censenda erit, quandoquidem pariter sit internum quid, & quasi quædam proprietas creaturæ rationalis, quam natura, non demum exercitatio & doctrina, docet, obligatque conscientiam hominis etiam repugnantis & inviti, juxta illud Poëtæ.

--- --- --- --- cur tamen hos tu
Evasisse putas, quos dixi conscientia facti
Mens habet attonitos? Et surdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vebemens ac multo sævior illis
Quas Et Seditius gravis invenit Et Rhada-
mantus

Nocte diequè suum gestare in pectore testem.
Adhæc obligaret etiam conscientiam im-
po-

potentis, & DEUS sapientissime urget hominem ad præstanda ea omnia quæ per vires, jam suâ culpâ derritas, potuisset; valuit autem homo integer omnne id sufficienter præstare, quod DEUS ab eo juxta modum fœderis requisivit. Unde DEUM nemo posset injustiæ arguere, si vel denegaret homini restauracionem virium, gratis olim ei concessarum, jam verò voluntariâ malitiâ amissarum, cum non teneatur hominum libidini & nequitiaæ suâ benignitate inferire, hisque prolibitu à DEO data servare vel deperdere liceat. Adhæc, obligatio, utpote debitum morale, potest provenire ex alterius voluntate, etsi vel maximè quis nesciret & nollet. Quod verò legum humanarum necessaria sit affectio ex modo dictis apparet. Hæc quidem, primo intuitu mihi ipsi contrarii videntur, eo quod, in titulo harum pagellarum promulgationem dari in jure naturæ, asseruerim, jam verò in hoc paragrapho eandem ipsi denegare videor. Sed sciat B. L. me nec ibi nec hic urge-

gere illam propriè, sed tantum κατεχόν-
σικῶς dictam, atque sic à contrarietatis
notâ me liberatum spero.

§. VIII.

Quotiam autem Lex quævis, effectus
sit potestatis superioris, à tali, hujus
quoque legis promulgatio peragi de-
buit, cui in caput universi generis hu-
mani, competit imperium, quod nemí-
ni præter DEUM assignari quit. Quis e-
nīm legem in toto terrarum orbe, adeo-
que etiam apud quosvis profundissimæ
licet barbariei & nequitiæ homines va-
lituram ferre potuit, ut nihil de reliquis.
Monarchæ etiam absolutæ licet potesta-
tis imperium, ad tam grande effectum
producendum, valde inefficax fuisset.
Soli enim DEO directum, in conscienc-
tias omnium hominum, imperium, vin-
dicat ex illimitatâ ejus & independen-
ter agendi potestate resultans jus crean-
di; cui annexum est, non solum domi-
nium eos pro suo arbitrio, cum in su-
am gloriam, tum in aliorum hominum
bo-

bonum, ordinandi; sed etiam potestas eosdem lege muniendi ceu subditos, quos beneficiis suæquè bonitatis participatione tam valide sibi devinxit, ut coti à se dependerent: quâ tamen potestate usquè adeò temperatè usus est, ut & suæ sanctitatis, & subditorum, in feren- dis legibus, quam maximè haberet rationem, nec tyrannorum more, his, impossibilia præciperet. Et quamvis legum, à Monarchâ illo latarum, obligationis causa proxima sit voluntas ejus, non tamen obligant directè & quâ humanæ, & ab homine quodam latæ, sed quatenus derivantur, à lege æterna: quicquid enim æqui boniq; ipsis inest, id omne primum in eâ ejusquè ἐκπιώματι Jure Naturæ fundamentum habet. Ut nihil de consensu hominum tacito, si quis fingi potest, cum & ille ad tam augustam condendam legem minimè suffecturus fuisset.

¶. IX.

Promulgatio hujus legis facta est à DEO, vel actu externo dum in mon- te Sinai per ministerium Angelorum & Mo-

Mosis repetita, & solenniter promulgata fuit: vel per naturam seu naturalem impressionem. Prioris modi explicationem, ne πόδα ἐν ἀλλοτρίῳ ἄγρῳ τίποτι reprehendar, lubens missam facio; Posterioris, verò, simplicissimè paucis expediam. Facta, inquam, est, toti generi humano, primo in communione omnium stipite Adamo, autē γὰρ καὶ γένεσις εσμεν, vel ut Cicerone egregie philosophatur: *Coniunctio inter homines, hominum, & quedam quasi societas & communicatio utilitatum, & ipsa caritas generis humani, nata a primo satu, quo a procreatoribus nati diliguntur, & tota domus conjugio, & stirpe conjungitur, serpit sensim foras cognationibus primum, tum affinitatis; deinde amicitias.* Deinde etiam fit hodie, dum singulis hominibus adhuc innaescuntur pracepta ejus. Naturalia etenim transitiva speciei, in subiecto suo animâ, per simultaneam ejus cum corpore seminationem, cum individuis ita propagantur, ut ne minimum quidem excludatur individuum, quod iis non sit subditum, nedium infans recens natus: nam

nam neminem, sapientia DEI omnia ordinatè agens, exlegem siquè à uāptugon
 relinquere voluit. Sed ita legem in homi-
 nibus expressit, ut juberet eos taliter sele
 invicem gerere, sicut ipse se erga suas cre-
 aturas gerit: Et ut sancti essent sicut ipse
 sanctus est. Et quamvis non ea, ipso actu,
 in infante se exerat, propter usum ra-
 tionis quâ destituitur, habitualiter tamen
 in ipso quin insit, nemo ibit inficias. Quip-
 pe jus hocce est in infante, instar scintilla-
 læ, quæ in cineribus condita latet, admo-
 to verò combustibili accenditur, ita quoq;
 illud, accrescente usu rationis, actuosum
 redditur. Sed nec stultus ex lex esse potest
 quia stultitia interfert tantum stuporem in
 judicando, quivis autem novit, quod jus
 naturæ & ejus præcepta habeant se ante-
 cedenter ad quodvis rationis exercitium,
 illa connascuntur, hoc longè post nativita-
 tem incipit: nec aliud aliquod humanæ
 speciei individuum, quia à maximo ad mi-
 nimum à summo ad imum ineſt. & γὰς π
 νῦν περὶ τὰς θεοὺς ἀλλ' αἱεὶ ποτὲ ζῆται τοι. non ete-
 nim id nunc aut heri, sed semper fuit.

§. X.

mò ita promulgavit eam DEUS, ut præcepta ejus semper sint & maneant eadem apud omnes, unde πλάνη τον illud: *ut natura ita naturalia apud omnes sunt eadem*; identitate, scilicet, non numerica & individuali, sed specificâ, consideratâ idealiter & in abstracto, quatenus sunt habitualiter intellectui inhærentia, non in concreto, vel ut est in hoc vel illo subiecto, sæpè ea malè interventu circumstantiarum applicante, nam ἐκ πειστάσεων πλάνη, & descendendo contingit errare. Deinde etiam retinent suam vim obligatricem apud omnes semper, ut ea nemo mutare, aut in iis dispensare queat; nec enim, ut monet Cicero, querendus est explanator, aut interpres ejus alius: non erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia post bac: sed & omnes gentes & in omni tempore, una lex, & sempiterna, & immortalis, continebit, unusque erit communis quasi Magister & imperator omnium DÉIIS, ille legis hujus inventor, discepiator, lator, cui qui non parebit, ipse

se fugiet ac naturam hominis aspernabitur; atque hoc ipso luet maximas pœnas, etiam si cetera supplicia quæ putantur, effugerit: quæ licet prolixiora, hic adscribere volui, quod luculenter in dolem legis naturæ exprimunt, eamque tam respectu agentis inferioris seu hominis, quam superioris seu DEI, immutabilem esse docent, non solum jure, sed etiam facto; quod non mutetur respectu hominis per se clarum. Sed nec DEUS in ea dispensare posse concepitur, DEUS enim est & non mutatur, vel sibi ipse contrarius non est. Objectum enim omnipotentiæ Divinæ non complectitur sub se ἀληθῶς ἀνθρακὰ sed extredit se tantum ad ea, quæ habent rationem factibilis seu sunt possibilia, eaque ab solutè talia, quæque non enervant Divina attributa, quæ ut dixi prius, sunt quasi norma eorum quæ DEUS possit, quæve non. Ubi tamen cavendum, ne omnipotentiam Divinam cancellis Aristotelicarum contradictionis regularum, intellectusque nostri finito judicio determinemus, quæ enim proportio finiti ad

intelligendum infinitum, tenebrarum ad
capiendum φῶς ἀπρόσιτον.

C. XI.

Et si quæ aliquando in iis mutatio, vel dispensatio fieri videatur, ea tamen non est propria & κυρίως ita dicta, sed impropria & *κατεχόμενως* tantum talis; quia hæc contingit in eo, quod materia, vel subjectum moralitatis liberatur à ratione illâ formalí, quâ antea affectum, in se vel honestum, vel turpe fuit. Fitque quando DEUS ut absolutus rerum omnium Dominus, materiā legis supra sphæram ejus evehit. Ubique etiam observandum est, quod soli sæpè legis naturalis promulgatori sapientissimo, DEO, notum sit. an, & quando, & sub quo respectu objectum aliquod liberetur à ratione ista formalí, sub quâ alias intrinsecè malum est. Hujus obligationis sensus tacitus, est metus ille naturalis, qui, morationibus DEUM sistit præsentem tanquam justum vindicem scelerum, unde tantus sæpè oritur horror ante factum, ut ad Icelus à

se patrandum horreant. Sceleratos autem, qui *άνθρωποι κακοί* & contumaciter in scelera varia ruunt, conscientia, licet gravi ad territus sopore nequitiæ sopita, tandem ut ex crapulâ & somno expergefacta, eos accusat, Deumque, velut judicem rigorosum & supplicia *δικαιούμενος* & ad unguem quasi exigentem, præsentem dictitat, & ab illo metu liberari non possunt, et si fortuna eos liberaret pænâ. Cujus rei insigne est exemplum Nero, ille, legum tyrannicarum lator, & bonarum ferus contemtor, quippe omnia sibi licere putavit, si liberet; Imo horrent & Diabolum, in quantum concipiunt ut apparitorem in executione judiciorum Divinorum, ob commissa scelera, immainter fævientem.

§. XII.

Ita sanè prima illa promulgatio, quasi per gradus, qui initio exigui sunt, operâ dictaminum conscientiæ actuosæ, & usus rationis paulatim divulgatur atque adeò perfecta redditur, ut etiam gen-

gentiles ἀναπολόγητοι sint, dum Christus
 judicium iræ, per os Pauli revelatæ, in
 eos pronuntiaturus est, & quidem, eò,
 quod DEUM ductu παιδαγωγίας, (quam
 ministrat in cognitione ejus, tam quoad
 τὸ ὄν, quam quoad τὸ οὐ, tantam, quæ ad
 quærendum gremium ecclesiæ, in quo
 salvari potuissent) non quæsiverint, &
 inventum glorificaverint, & sic non mi-
 rum, si hæc ignorantia, ceu juris testa-
 tissimi eos non excusat. Hinc quoque
 viri selectioris ingenii, habitu pruden-
 tiæ adjuti, de singularibus etiam æquum
 ferentes judicium, regulas & conclusio-
 nes, quas cives in communi civitate se-
 qui tenentur, facile sæpius formant. Hæc
 autem facilitas, si non omnibus obtin-
 gat nil mirum, cum progressus, præter
 alia bona naturæ, consequendi habitum
 prudentiæ, sit cum primis in hominibus
 inæqualis, & multa præterea dantur im-
 pedimenta, quæ se homini (proh dolor)
 laplo validè objiciunt, in quibus præci-
 pua sunt, intellectus in judicando imbe-
 cillitas, ὥσπερ γὰρ καὶ τῶν νυκτερίδων ὅμιλων

πρὸς τὸ Φέγγον ἔχει τὸ μεθ' ἡμέραν, ὅτῳ καὶ
 τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ὁ ἵδη πρὸς τὰ τῇ Φύσει
 Φανέρωτε τὰ πάντα i. e. quemadmodum
 Vesptilionum oculi, ad lumen diei
 se habent, ita intellectus animæ nostræ
 ad ea quæ manifestissima sunt omnium.
 Deinde, voluntatis in appetendo pra-
 vitas, quam, non semel, fucola veri ho-
 nestique species seducit: nam *vitia nobis*
 sub *virtutum nomine obrepunt*, temeritas
 sub *fortitudine latet*: *moderatio* vocatur
ignavia, pro cauto *timidus accipitur*. Ad-
 hæc variarum gentium diversæ leges,
 studia & mores, quæ multum in
 pertrahendis hominum animis valent,
 ut eleganter Seneca docet. Inter cau-
 sas malorum nostrorum est, quod vivimus
 ad exempla nec ratione componimur, sed
 consuetudine abducimur. Quod si pauci
 facerent nollemus imitari: cum plures
 facere coeperunt, quasi honestius sit,
 quia frequentius, sequimur; Et recti apud
 nos locum tenet error, ubi publicus fa-
 ctus est.

§. XIII.

Proinde, de actu aliquo singulari iudicaturus probè sibi consulit, si in evidentissimi hujus oraculi penu longè uberrimo sibi subsidia quærat. Quamvis enim communium istarum notiorum, discrimen honestorum & turpium inculcantiū, cognitio, cuvis sit evidens, ubi tamen ad individuales & dubias actiones applicanda est, sæpenumerò tanta oritur difficultas, ut non semel *Bonus etiam dormitet Homerus*, & iniquissimæ in rem publicam invehantur leges. Deinde, quoque habeat rationem moralitatis, seu valoris, cuius vi actui convenientia vel inconvenientia, tam respectu objecti Juris Naturæ, Personalis, DEI scilicet proximi, & propriæ suæ personæ, quam realis, omnis sc. *πρακτις*, imputari potest. Quippe Jus Naturæ prohibet turpia per se & naturaliter, & ea quæ sunt honesta immutabiliter, nec talia fiunt demum post liberum decretum Divinum, præcipit. Cum nec ipsa divina rectitudo juxta

nostrum concipiendi modum, non in opinione, sed ipsius naturâ immutabili fundatur. Hæ autem moralitas naturalis cum sit complexum quid, enalcitur ex confluxu plurium tam requisitorum essentialium, quæ actum simpliciter & intrinsecè afficiunt, & necessariò ad honestatem & turpitudinem ejus faciunt, quam circumstantiarum, quæ eundē cum objecto maximè quoque constituant: quæ, ut ipse et iam actus potest considerari in genere naturæ & in genere morum, ita sunt etiam vel physicæ, vel morales, illæ nullam, hæ verò, vel positivæ, vel privativæ, actui moralitatē infundunt; de his accuratè Schallerus citante B. Zentgravio: *actus moralis non est aliquid simplex, sed consurgit ex confluxu variarum conditionum & circumstantiis, vel convenientibus, vel inconvenientibus, quibus se variantibus, totus etiam actus variatur.*

§. XIV.

Observandum tamen, quod licet æquorū tantâ non polleant prudentiâ, ut queant de quibusvis etiam singularibus ferre ju-

judicium, nihilominus tamen tutò asse-
 rere ausim, eos, à conclusionum etiam
 immediatè & sine prolixo variarum cir-
 cumstantiarum intervallo deducitarum,
 obligatione non esse solutos, nam quod
 exquisita disquisitio præstat abundè a-
 pud eruditos, id in ~~aus~~ igniculi ra-
 tionis quoddammodo exsequuntur, scruti-
 nio conscientia adjuti; & ceu est jus
 communissimum omnium non modo do-
 ctiorum, sed etiam simplicium intellectui
 intimè impressum, ita & cujusvis intel-
 lectus id objectivè cognoscere potest, &
 ex ejus præceptis, ceu præmissis eviden-
 tibus, evidentè elicere conclusiones, quæ
 hominem omnino ad sui obsequium co-
 gunt. Verbo, Jus Naturæ est tanquam fons
 quidam universalissimus, undas trahens
 uberrimas, quas evolvit accedente au-
 râ, quamvis leniter spirante; i.e. est, conti-
 net in se implicitè conclusiones, quarum
 nonnullas etiam plebeius homo deduce-
 re potest, supponens hoc fundamentum
 ex logicâ, non quidem artificiali, natu-
 rali tamen, quod, scilicet, particulare

vel singulare contineatur sub universali,
species sub genere, & prædicata essen-
tialia communia utrobique eadem esse.

Hunc jam juvenilis animi fœtum, ut
Ben: Lector, favore tuo foveas,
rogo atque oro.

Δόξα τῷ Θεῷ!

JUVENI

*Literarum integrirate & morum iusno-
centiā exactissimo,*

Pereximio

DN. ERICO HERKEPÆO,

In

PROMULGATIONEM NATURALIS LEGIS
ex antiqua veritate
disputaturo.

Ad præcepta, liquet, Legum te composuisse
Mores usque tuos; Incola Pieridum.
Scilicet, ut suspecta nimis tibi prava voluptas,
Sic virtus cordi est, vitaq; honesta tibi
Inde bono, dignum facinus quoq; cive parasit
Hoc Operis, testem dum pietatis babes.
Et quia nulladatur Lex quæ non præmia spondet,
(Quin ego sponsor) Tu quoquè digna feres.

E. BANGE.